

Atenció pastoral al malalt en situació terminal

En la nostra societat utilitarista, els malalts terminals sovint són considerats gairebé com a éssers marginals i marginats, perquè es veuen com a improductius, inútils i molestos. Fins i tot alguns es plantegen accelerar el seu final, evitant dependències innecessàries. No segueixen l'exemple de Jesucrist ni s'adonen que la malaltia és un espai per a l'amor.

Els malalts en situació terminal són éssers marginals i marginats? Quan s'analitza la realitat sociològica dels malalts, resulta clarificador aquest símil: la vida, com una autopista amb tres carrils i una vorera. Pel primer carril de la mà esquerra, pel qual es pot córrer amb molta velocitat, circulen els qui per a la societat productiva i dinàmica resulten útils, eficaços, competitius. Són els qui triomfen en tots els camps.

Pel segon carril, on hi ha un cert límit de velocitat, hi roden els qui tenen treball i relativa salut, però estan preocupats perquè han de mantenir la família i el seu sou no arriba al final del mes.

I pel tercer carril, amb l'obligatorietat de la velocitat mínima, circulen els qui, amb relativa freqüència, tenen avaries.

En cada autopista, a més, hi ha una vorera, una zona morta on estan aturats els qui han tingut una greu pana. Aquí hi trobem persones, fills i filles de Déu Pare, que són vells malalts, malalts crònics, malalts mentals aguts, deficients físics, malalts irreversibles, malalts terminals. Són persones amb unes virtuts i amb tots els drets i deures propis de la seva dignitat personal.

L'atenció pastoral als malalts terminals inclou la seva valoració i el reconeixement dels seus drets

L'atenció pastoral als malalts en situació terminal és un procés que exigeix una valoració real dels valors que aporten i el reconeixement dels seus drets com a persones i també com a membres de l'Església, si són fidels batejats.

Mons. Francesc Xavier Ciuraneta Aymí

Bisbe de Lleida.
Responsable del Secretariat Interdiocesà de Pastoral de la Salut de la Conferència Episcopal Tarraconense

Valoració de la seva utilitat. El malalt terminal aporta a la societat, que absolutitza l'eficàcia i la productivitat material:

- a) Relativització dels béns materials, del poder, del prestigi social...
- b) Realisme, ja que la seva situació límit recorda la nostra realitat caduca i passatgera.
- c) Humanització. Perquè el que importa és "ser persona" i no el "tenir coses". La mort ens despulla del que tenim per deixar que puguem "ser".
- d) Fraternalitat. El dolor, assumit amb serenor, produeix unió i amor desinteressat, que és un fonament sòlid per construir fraternitat.

També un reconeixement dels seus drets. El malalt terminal és una persona a tots els efectes. I, per tant, per a ell és el valor suprem de la medicina i no per a la tècnica ni els experiments, que es puguin dur a terme en ell. Avui, per desgràcia, es pensa en el desenvolupament no com a sinònim de progrés humà integral sinó com a simple desenvolupament científic i tècnic, on l'home és tractat no com un fi sinó com un mitjà. I la ciència i la tècnica que, certament, són molt valuoses no poden ser fins absoluts, sinó mitjans al servei de la persona, que ha de ser atesa en totes les seves dimensions i necessitats; també en les seves necessitats espirituals. El malalt necessita ser estimat, reconegut, escoltat, comprès, ajudat, però mai humiliat.

Seguint l'exemple de Jesucrist

Com tota acció pastoral, l'atenció als malalts terminals s'ha d'inspirar en el comportament de Jesucrist, afavorint la salut plena en l'esperit i en el cos:

Una salut integral: «Però ell va respondre: "Està escrit: L'home no viu sols de pa, sinó de tota paraula que surt de la boca de Déu"» (Mt 4,4-6). No es redueix a procurar el benestar material. Vol reconstruir plenament la persona. Cerca la transformació del cor de la persona a través de la seva conversió i del perdó dels seus pecats.

Una salut que allibera: «En veure-la Jesús, la va cridar i li digué: "Dona, quedes lliure de la teva malaltia"» (Lc 13, 12; cf Mc 1, 23-28). Jesús vol una persona realment lliure de qual-sevol esclavitud: passions instintives, el que diran, la moda...

Una salut responsable: «Jesús li digué: "Vés, la teva fe

El malalt terminal és una persona a tots els efectes. I, per tant, per a ell és el valor suprem de la medicina i no per a la tècnica ni els experiments, que es puguin dur a terme en ell.

t'ha salvat". I a l'instant hi va veure, i el seguia pel camí» (Mc 10, 52). «En veure'l Jesús ajagut i sabent que es trobava així ja de molt temps, li diu: "Vols curar-te?"» (Jo 5,6). Jesús aixeca les persones pecadores que, al temps que demanen la guarició, col·laboren elles mateixes a aconseguir-la. Ell no els diu "resigna't", sinó "col·labora", desvetlla el teu desig de ser guarit.

Una salut no idolatrada: «Perquè aquell qui vulgui salvar la vida, la perdrà, i el qui perdi la vida per causa meva i l'evangeli, la salvarà» (Mc 8,35). El benestar físic no té l'última paraula en Jesús. No hem de viure per tenir cura de nosaltres sinó tenir cura per viure com a fills de Déu i com a germans. Hi ha béns pels quals val la pena arriscar el benestar, la salut i fins i tot la vida. Hi ha una manera sana de perdre la salut i la vida: perdre-la per l'Evangeli. «No hi ha amor més gran que donar la vida pels qui s'estima» (Jo 15, 13).

Una salut oferta als més febles: «El malalt li respon: "Senyor, no tinc ningú que em fiqui a la piscina, així que es remou l'aigua; i, mentre jo hi vaig, un altre hi baixa abans que jo"» (Jo 5, 7). És un fet cert que Jesús sana preferentment els més febles. L'amor al desvalgut, al marginat, a l'últim ocupa el centre de la seva intenció guaridora.

Una salut que culmina en la salvació eterna: «Jesús li diu: "Jo sóc la resurrecció; qui creu en mi, encara que mori, viurà; i tot aquell qui viu i creu en mi no morirà. Ho creus això?"» (Jo 11, 25). La salut humana és sempre vulnerable. Està oberta a les malalties, al desgast, a l'envelliment i a la mort. Per això, tard o aviat, sorgeix la pregunta: "Què serà de mi en aquest moment? Què hi ha després de la vida?". Jesús anuncia que la salut corporal és signe de la salvació total i definitiva.

L'Església s'ha d'inspirar en la manera d'actuar de Crist

La intervenció de l'Església en aquest camp s'inspira en l'amor a tota persona i a tota la persona. Un amor que s'alimenta de la font de la caritat de Crist. A través de la contemplació del misteri del Verb Encarnat, l'Església coneix el misteri de la persona; anunciant l'Evangeli de salvació, li revela la seva pròpia dignitat i l'invita a viure-la.

La pastoral de la salut ha d'ajudar a afrontar la mort amb esperança. En una societat, en la qual el fet de morir s'està con-

La salut humana és sempre vulnerable. Està oberta a les malalties, al desgast, a l'envelliment i a la mort.

vertint, amb freqüència, en un esdeveniment solitari i despersonalitzat, confiat al món de la tècnica i dels professionals i privat de l'adequat ajut humà i religió, hem d'acompanyar frater­nalment al qui està arribant al seu final, comunicant-li esperança cristiana. Crec que és urgent tenir cura d'aquesta pastoral d'acompanyament dels malalts terminals i de les seves famílies. I crec que és, al mateix temps, una oportunitat única per evangelitzar, per ajudar a donar un sentit nou a la vida.

La malaltia, espai per a l'amor

Els homes i les dones, passant per la prova de la malaltia, poden arribar a trobar un nou sentit per a la seva vida. El malalt està cridat a assumir la lluita contra el mal en la mateixa situació de feblesa, en la qual el col·loca la malaltia. Aquesta feblesa afecta els nivells psicològics, afectius, relacionals de la seva persona. Amb la malaltia totes les relacions experimenten una profunda transformació. La malaltia esdevé una mena d'observatori des d'on el malalt està cridat a contemplar la realitat i a assumir-la des d'una perspectiva completament nova. Quan el malalt es troba en una situació de necessitat radical, la seva relació amb el cos, amb el temps, amb la paraula i, per tant, amb els altres canvia radicalment. El seu estat de dependència dels altres el posa en una situació de regressió humiliant. Experimenta la seva fragilitat. Sofreix la malaltia com una manifestació dramàtica dels seus límits. Amb tot, en aquesta manifestació negativa de les coses, està també inclosa la revelació de l'acceptació necessària dels límits com el secret de la vida, perquè viure significa assumir les nombroses limitacions que la mateixa existència ens presenta.

El malalt no es troba sol en l'experiència de les seves limitacions. La malaltia crea un context on hi entren família, amics, personal mèdic i infermer, visitants. Un context de retrobament i aquest és el lloc privilegiat per a l'expressió de l'experiència espiritual. Ara bé, només quan la relació entre els familiars i visitants es presenta com un retrobament entre pobres, la relació amb el malalt pot esdevenir un lloc de comunió i d'amor. Sant Agustí escriu: «No sé com passa que, quan un membre sofreix, el seu dolor esdevé més suportable si els altres membres sofreixen amb ell. L'alleujament del dolor no esdevé d'un repartiment comú dels mateixos mals, sinó del consol que ens proporciona la caritat dels altres».¹

Llavors, la malaltia troba un sentit en l'amor, o almenys es-

L'acompanyament dels malalts terminals és una oportunitat única per evangelitzar, per ajudar a donar un sentit nou a la vida.

devé més suportable. Però l'amor és també el que dóna un sentit a la vida: l'amor crea vida, dóna vida al que està mort. Per al cristià allí hi ha l'obra de l'Esperit; és un esdeveniment suscitat per l'Esperit. Ell és el qui dóna forces en la feblesa. En tot això, el cristià confessa el misteri de la «feblesa de Déu, que és més forta que els homes» (1 Cor 1, 25). Per això el món de la malaltia és per a l'Església un espai primordial: pot esdevenir moment de diàleg i de trobada amb Déu i amb els germans.

Un procés d'acompanyament

L'atenció pastoral als malalts terminals consisteix fonamentalment en un procés d'acompanyament. La relació ha de brollar de l'amor a la seva persona. «Cap institució no pot per ella mateixa substituir el cor humà, la compassió humana, l'amor humà, la iniciativa humana quan es tracta de sortir a l'encontre del sofriment de l'altre».² Els professionals sanitaris han d'esforçar-se per tractar els malalts amb tanta competència i humanitat que aquests puguin veure que s'interessen i es preocupen per la seva persona.

¹ Sant Agustí, Epístola 99, 2.

² Joan Pau II, Carta Apostòlica *Salvifici doloris*, n. 29.

Taula rodona amb el Dr. Josep Porta, Mons. Francesc Xavier Ciuraneta, el Dr. Josep Maria Simón i el Dr. Mauricio Pacheco

El món de la malaltia és per a l'Església un espai primordial: pot esdevenir moment de diàleg i de trobada amb Déu i amb els germans.

Acompanyament humà. Acompanyar demana dedicar temps, presència, acolliment, atenció, empatia, escolta pacient, silenci... Els malalts necessiten persones que estiguin discretament al seu costat, que els donin suport afectiu. Els malalts s'obren més fàcilment a aquestes persones i parlen amb elles dels seus sentiments i desigs, de les angoixes i dels interrogants que la seva situació els planteja.

L'acompanyament espiritual i religiós. Nosaltres volem alleujar el dolor i la pena dels qui sofreixen. Amb tot, sabem que mai no podrem eliminar completament el sofriment i sovint ens sentim impotents. El cardenal Veillot, durant la malaltia que el portà a la mort, va dir des del seu llit de l'hospital: «Sabem fer frases boniques sobre el sofriment. Jo mateix n'he parlat amb convicció. Digueu als preveres que no diguin res; nosaltres ignorem el que és i jo ho he lamentat». Davant la mort i el sofriment, quin sentit tenen les paraules? El dolor del sofriment és un misteri i cal saber-lo viure en silenci per copsar-ne el contingut. Darrere de cada nit, de cada sofriment, de cada desert, hi ha l'albada lluminosa del Crist Ressuscitat.

Aprofitar tots els mitjans que l'Església els ofereix. Durant la seva malaltia, molts malalts poden viure un profund canvi espiritual i religiós. És una gràcia real per a ells quan, en el Sagrament de la Confessió, es reconcilien amb Déu, amb ells mateixos i amb els altres. L'experiència de ser perdonats i de perdonar és font de serenor. Un altre moment fort és la Comunió Eucarística. L'Eucaristia, com a Viàtic, alimenta l'esperança en el camí cap al més enllà. I el Sagrament dels Malalts, restaurat en el seu ple significat, celebra la presència misericordiosa de Déu. Les mateixes oracions amb ells i per ells poden ser també una font de consol.

El sofriment va acompanyat de vegades de sentiments de desesperació i de rebel·lió. Hem d'acceptar que el malalt expressi el seu desconcert. I no el judiquem amb facilitat. Cerquem més aviat la manera d'ajudar-lo, evocant moments bons de la vida, dels quals hem de donar sempre gràcies a Déu i acompanyant-lo amb molta tendresa. I serà bo fer referències explícites a Jesucrist, que ens redimí morint lliurement en la Creu.

Cercar una adequada preparació científica i teològica. Cal lloar i admirar l'atenció pastoral dels malalts i de les seves famílies que realitzen preveres, diaques, religiosos i religioses i laics en els hospitals, en altres centres sanitaris i en els domici-

Durant la seva malaltia, molts poden viure un profund canvi espiritual. És una gràcia real quan, en el Sagrament de la Confessió, es reconcilien amb Déu, amb ells mateixos i amb els altres.

lis. És important aquesta tasca al costat dels malalts. Tasca que s'ha de dur a terme responsablement, amb una preparació adequada. Hem de progressar a donar resposta a aquesta necessitat de capacitar agents de la pastoral de la salut, perquè sàpiguen acompanyar els malalts humanament i cristianament.

Conclusió

Acabo expressant un convenciment: l'atenció pastoral als malalts terminals sempre serà complexa i, sovint, no pas fàcil.

«Fa temps ho vaig sentir dir a un metge. Si un malalt es guaria la gent duia un ciri a Sant Antoni per donar-li'n gràcies, però si es moria o quedava baldat carregaven els neulers al metge. Suara ha canviat, i tant. Si algú surt d'algun mal pas de malaltia, en donen gràcies al metge, però si es mor o queda pitjor que mort, ja no se la carrega Sant Antoni, van pel dret donant-ne les culpes a un Déu injust».³

Aquest text de mossèn Ballarín encaixa amb el tema tractat. Retrata una situació freqüent avui. Davant de les moltes situacions complicades, ens quedem sense poder donar cap resposta convincent, perquè podria ser, com a mínim, desafortunada o donada a destemps. I ens sap greu perquè són les situacions que més ens ho reclamen, però manca potser una predisposició suficient per escoltar. Mai la pastoral de la salut no podrà ser un treball mecànic. Contínuament ens interpel·larà, demanant el nostre esforç creatiu i la nostra pregària, I no dubtem que ens ajudarà a créixer humanament i espiritualment, i d'això sempre n'haurem de donar gràcies a Déu.

³ Josep M. Ballarín i Monset, "La Creu", *Avui*, 21 de setembre de 2003, p. 27.

Cal lloar i admirar l'atenció pastoral dels malalts i de les seves famílies que realitzen preveres, diaques, religiosos i religioses i laics en els hospitals, en altres centres sanitaris i en els domicilis.